

ÖKO Zrt. vezette Konzorcium

„Vízgyűjtő-gazdálkodási tervek készítése” című KEOP-2.5.0.A kódszámú projekt megvalósítása a tervezési alegységekre, valamint részvízgyűjtőkre, továbbá ezek alapján az országos vízgyűjtő-gazdálkodási terv, valamint a terv környezeti vizsgálatának elkészítése (TED [2008/S 169-226955])

Háttéranyag az országos VGT 7. fejezetéhez

7-3 háttéranyag

A költségmegtérülés értelmezése, jelenlegi helyzete és érvényesülését szolgáló megvalósult intézkedések

Dátum: Budapest, 2009. december

ÖKO Zrt.
Környezeti, Gazdasági, Technológiai,
Kereskedelmi, szolgáltató és Fejlesztési
Zártkörűen Működő Részvénytársaság
VTK Innosystem
Víz, Természet- és Környezetvédelmi Kft.

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem
Vízi Közmű és Környezetmérnöki Tanszék

VIZITERV Environ
Környezetvédelmi és Vízügyi Tervező, Tanácsadó és
Szolgáltató Kft.

RESPECT
Tanácsadó és Szolgáltató Kft.

ÖKO Zrt. vezette Konzorcium

„Vízgyűjtő-gazdálkodási tervek készítése” című KEOP-2.5.0.A kódszámú projekt megvalósítása a tervezési alegységekre, valamint részvízgyűjtőkre, továbbá ezek alapján az országos vízgyűjtő-gazdálkodási terv, valamint a terv környezeti vizsgálatának elkészítése (TED [2008/S 169-226955])

Háttéranyag az országos VGT 7. fejezetéhez

7-3 háttéranyag

A költségmegtérülés értelmezése, jelenlegi helyzete és érvényesülését szolgáló megvalósult intézkedések

Készítette: Dr. Rákosi Judit, ÖKO Zrt.

Dátum: Budapest, 2009. december

ÖKO Zrt.
Környezeti, Gazdasági, Technológiai,
Kereskedelmi, szolgáltató és Fejlesztési
Zártkörűen Működő Részvénytársaság
VTK Innosystem
Víz, Természet- és Környezetvédelmi Kft.

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem
Víz Közmű és Környezetmérnöki Tanszék

VIZITERV Environ
Környezetvédelmi és Vízügyi Tervező, Tanácsadó és
Szolgáltató Kft.

RESPECT
Tanácsadó és Szolgáltató Kft.

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezető.....	3
1. A vízszolgáltatás értelmezése, vitatott kérdések.....	4
1.1 A VKI definíció és a magyar jogi adaptáció.....	4
1.1.1. WATECO értelmezés.....	5
1.1.2. Hazai értelmezés a 2005. évi jelentésben.....	6
1.1.4. A szolgáltatások értelmezése a Keretirányelv és egyéb EU joganyagok alapján.....	7
2. A teljes költségmegtérülés elvének figyelembevétele (a VKI szövege alapján)	8
3. A már bevezetett intézkedések	11
3.1. Ármegállapítás.....	11
3.2. Környezeti és készlet költségek megfizettetése	11
4. A költségmegtérülés értékelése.....	11
4.1. Vízellátás, szennyvízelvezetés	11
4.2. Mezőgazdasági vízszolgáltatás.....	13
5. Környezeti és készletköltségek megfizettetése	14

BEVEZETŐ

A munkaanyagban a költségmegtérüléssel kapcsolatos kérdések és problémák jelenlegi helyzetét feltárjuk, a Víz Keretirányelv végrehajtásának elősegítése 2. fázis (továbbiakban VKI2) projektben megfogalmazott megtérülési elemzések lényegét ismertetjük, a javaslatokat aktualizáljuk, illetve bemutatjuk az azóta bekövetkezett változásokat. Mindennek az a célja, hogy megalapozzuk az országos VGT két egymással szorosan összefüggő részét. E két rész a következő:

1. Összefoglalás a vízhasználatok közgazdasági elemzéséről. (Konkrétabban összefoglalás a víz használatának az 5. cikk és a III. melléklet szerinti közgazdasági elemzéséről). E cikk és melléklet azt tartalmazza, hogy el kell végezni azokat a számításokat, amelyek a vízi szolgáltatások költségei visszatérítése elvének a 9. cikk szerinti figyelembevételéhez szükségesek, tekintetbe véve a hosszú távú vízkészlet- és vízigény- előrejelzéseket a vízgyűjtő kerületben, és ahol szükséges:
 - elvégezzék a vízi szolgáltatásokkal összefüggő mennyiségek, árak és költségek becslését, és
 - elvégezzék a kapcsolódó beruházások becslését, ide értve az ilyen beruházásokra vonatkozó előrejelzéseket
2. Intézkedési programokon belül: beszámoló azokról a gyakorlati lépésekről és intézkedésekről, amelyeket a költség visszatérülés elvének érvényesülése érdekében tettek a 9. cikk előírásainak megfelelően

A bemutatott anyagban számos olyan javaslat, felvetés, értelmezés van, ami központi döntést igényel és amely döntések feltétlenül szükségesek a VGT-k elkészítéséhez. Az anyagban felhasználtuk a VKI2 fontosabb eredményein túl, „az Európai Bizottság 2006/4640 hivatkozási számmal nyilvántartásba vett, a vízpolitika terén a közösségi fellépés kereteinek meghatározásáról szóló 2000/60 EK irányelv magyar értelmezésére és javasolt magyarországi alkalmazására vonatkozó panasz” témájában adott választ, illetve értelmezést.

1. A VÍZSZOLGÁLTATÁS ÉRTELMEZÉSE, VITATOTT KÉRDÉSEK

A teljes költségmegtérülés elvét a VKI szerint az ún. vízszolgáltatásokra kell és lehet értelmezni. Tehát az első feladat a vízszolgáltatások körének lehatárolása.

1.1 A VKI definíció és a magyar jogi adaptáció

A „vízszolgáltatás”, illetve „vízhasználat” fogalmának vonatkozásában alapvetően a Keretirányelv 2. cikkének (38) és (39) pontja irányadó.

2.cikk (38) „Vízszolgáltatás”: minden olyan szolgáltatás, amely biztosítja a háztartások, közintézmények és bármely gazdasági tevékenység számára:

- a) a felszíni vagy felszín alatti víz kivételét, duzzasztását, tárolását, kezelését és elosztását;
- b) a szennyvíz összegyűjtését és kezelését végző létesítményeket, amelyek a vizet ezt követően a felszíni vízbe bocsátják.

(39) „Vízhasználat”: vízszolgáltatások, és bármely, az 5. cikk és a II. melléklet alapján meghatározott egyéb tevékenységek, amelyek jelentős hatással vannak a víz állapotára.

Ez a fogalom-meghatározás érvényes az 1. cikkekre nézve és az 5. cikk, valamint a III. melléklet (b) pontja szerint elvégzett gazdasági elemzésre.

Ezen felül relevánsak még a Keretirányelv 5. és 9. cikkei, melyek a vízgyűjtőkerület jellemzői, az emberi tevékenység környezeti hatásainak vizsgálata és a vízhasználat gazdasági elemzésére, illetve a vízszolgáltatások költségeinek megtérülésére vonatkozó szabályokat tartalmazzák. Így különösen, a 9. cikk előírja, hogy a gazdasági elemzés alapján a tagállamok 2010-ig fokozatosan biztosítsák a költségmegtérülés elvét a vízszolgáltatásokkal kapcsolatos árpolitikában.

A Keretirányelvet az alábbi jogszabályok illesztették a magyar jogrendszerbe:

- a felszín alatti vizek védelméről szóló 219/2004. (VII. 21.) Kormány rendelet;
- a felszíni vizek minősége védelmének szabályairól szóló 220/2004. (VII. 21.) Kormány rendelet;
- a vízgyűjtő-gazdálkodás egyes szabályairól szóló 221/2004. (VII. 21.) Kormány rendelet.

A konkrét jogszabályhelyek a Keretirányelv 2. cikkében megadott definícióknak megfelelően a lehető legszélesebb értelmezést teszik lehetővé, az alábbiak szerint:

Vízszolgáltatás:

- *A vízgyűjtő-gazdálkodás egyes szabályairól szóló 221/2004. (VII. 21.) Kormány rendelet 2. §-ának q) pontja szerint:*
„*vízszolgáltatások:* azok a szolgáltatások, amelyek biztosítják a háztartások, a közintézmények és a gazdasági tevékenységek számára a felszíni vagy felszín alatti víz kivételét, duzzasztását, tárolását, kezelését, elosztását, a keletkező szennyvíz összegyűjtését és tisztítását, ezt követően a felszíni vizekbe vezetését;”.

Vízhasználat:

- *A vízgyűjtő-gazdálkodás egyes szabályairól szóló 221/2004. (VII. 21.) Kormány rendelet 2. §-ának r) pontja értelmében:*
„*vízhasználat: a vízszolgáltatások, valamint egyéb emberi tevékenység, amelyek a vizek állapotára jelentős hatással vannak.*”

Egyéb definíciók:

- Ezen felül a felszín alatti vizek védelméről szóló 219/2004. (VII. 21.) Kormány rendelet 3.§-ának 43. pontja külön rendelkezik a *víz kivétel* fogalmáról,
- a felszíni vizek minősége védelmének szabályairól szóló 220/2004. (VII. 21.) Kormány rendelet 3.§-ának 21. pontja a *felszíni vízbe való közvetlen bevezetés*, 22. pontja a *felszíni vízbe való közvetett bevezetés* fogalmáról.

A fentiek alapján a Víz Keretirányelvnek történő megfeleltetés a hivatkozott jogszabályhelyekben megtörtént.

1.1.1. WATECO1 értelmezés

A vízszolgáltatás értelmezésével, a lehatárolással kapcsolatban a Keretirányelv megjelenése óta élénk szakmai vita folyt illetve folyik. A víz igazgatók égisze alatt működő WATECO munkacsoport értelmezése² szerint a jelentősebb és a definíciónak megfelelő vízhasználatok kerülhetnek a szolgáltatás kategóriába. Erre vonatkozóan az általános megközelítés az, hogy az országok maguk dönthetik el a kérdést, de ebben a terhelések/igénybevételek/hatások összefüggéseit kell figyelembe venni. Az egyes országok általában a víziközmű szolgáltatást tekintik egyértelműen vízszolgáltatásnak. Ugyanakkor néhány ország még e szolgáltatásokra sem vállalta a teljes költség megtérülés elvének figyelembe vételét hivatkozva arra, hogy náluk a vízdíjak a helyi adózás részei és ezen nem kívánnak változtatni. Jellemző még a mezőgazdasági vízszolgáltatás értékelése, de előfordul, hogy a vízienergia termelést is vízszolgáltatásnak tekintik.

A WATECO munkacsoport által elfogadott módszertani útmutatóban a következő fogalom meghatározások szerepelnek:

Tevékenységek a vízgyűjtő területben: emberi tevékenységek, amelyek a vizek állapotára nem gyakorolnak szignifikáns hatást;

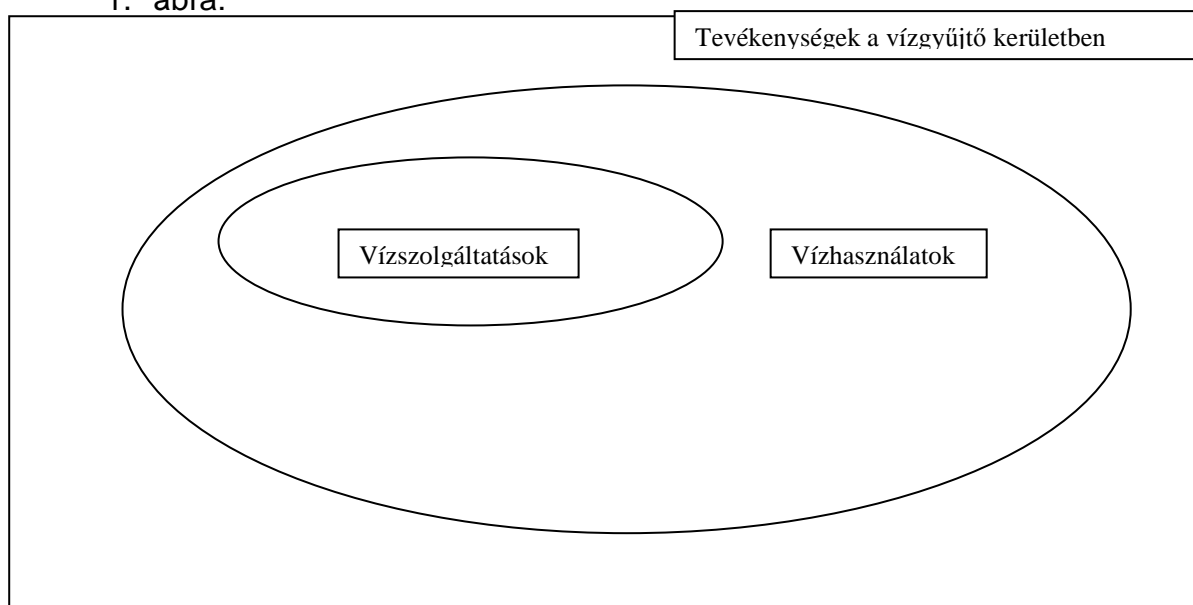
Vízhasználatok: minden olyan tevékenység, amelyek szignifikáns hatással van a vizek állapotára;

Vízszolgáltatások: a felszíni és felszín alatti vizek kivétele, tározása, kezelése és elosztása, továbbá a szennyvizek összegyűjtése, kezelése és bevezetése a felszíni vizekbe.

¹ A Keretirányelv közgazdasági kérdéseit vizsgáló informális munkacsoport.

² WATECO guidance: Economics and environment. The implementation challenge of the Water Framework Directive.

1. ábra:

A WATECO útmutató szűkíti a vízszolgáltatások értelmezését, mert azt mondja ki, hogy az olyan tevékenység, amelynek nincs jelentős hatása a vizek állapotára az nem tekinthető sem vízhasználatnak, sem vízszolgáltatásnak. Mivel a definíció további megszorításokat nem tartalmaz, szó lehet akár magán, akár közösségi szolgáltatásról. Vízellátás, szennyvízelvezetés, tisztítás egyértelműen vízszolgáltatás, de még itt is van lehetőség a WATECO értelmezésében szűkítésre. Tekintettel arra, hogy a fogalom meghatározás a vízkivételekre is kiterjed, a saját célú vízkivételek is a vízszolgáltatások körébe tartoznak. Az értelmezés következménye, hogy valamennyi vízszolgáltatásra (tehát minden gémeskútból történő vízkiemelésre, vagy folyóból, patakból az állat itatására is) érvényesíteni kell a költségmegtérülés, és a szennyező fizet elvet, valamint az ösztönző árrendszert. A saját célú vízkivétel esetében a vízhasználatból kiinduló egyenkénti mérlegelést javasolják, és a víz állapotára jelentős hatású vízkivételeket javasolják vízszolgáltatásnak tekinteni.

1.1.2. Hazai értelmezés a 2005. évi jelentésben

Magyarországon **a vonatkozó jogszabály a Keretirányelvel összhangban értelmezi a vízszolgáltatások fogalmát: „vízszolgáltatások”**: azok a szolgáltatások, amelyek biztosítják a háztartások, a közintézmények és a gazdasági tevékenységek számára a felszíni vagy felszín alatti víz kivételét, duzzasztását, tárolását, kezelését, elosztását, a keletkező szennyvíz összegyűjtését és tisztítását, ezt követően a felszíni vizekbe vezetését” (221/2004. (VII. 21.) Kormány rendelet a vízgyűjtő-gazdálkodás egyes szabályairól).

A Keretirányelv 5. cikke alapján készült **2005. évi Nemzeti Jelentés** foglalkozik a *vízszolgáltatások költségmegtérülésének* alakulásával. Ebben a fejezetben bemutatásra került a pénzügyi, illetve a környezeti és készletköltségek visszatérülési helyzete Magyarországon, részletesen vizsgálva a következő szolgáltatásokat:

- a) a közüzemi vízellátás és szennyvízelvezetés-tisztítás (lakossági, ipari, mezőgazdaság bontásban);
- b) a mezőgazdasági vízszolgáltatások (öntözés, halastó);
- c) az ipar, illetve egyéb vízhasználatok saját kutas vízkivétele, mint vízszolgáltatás (beleértve az in-situ vízkivételt, azaz a vízienergetikai célú vízkivételt, valamint a termálvíz kivételt is);
- d) közvetlen élővízbe való szennyvízkibocsátás.

Az a) és b) pont alatti szolgáltatás tartalmazza az ivóvízellátással, illetve a mezőgazdasági vízszolgáltatásokkal kapcsolatos *tározást* is. A c) pont alatti vízienergetikai célú vízhasználatnak része a *duzzasztás*. A Jelentés bemutatta a közüzemi ivóvízellátás, szennyvízelvezetési, tisztítás és a mezőgazdasági vízszolgáltatás vonatkozásában a pénzügyi költségmegtérülési rátákat, és minden fent felsorolt vízhasználatra a külső (környezeti, készletköltségek) megfizetésének helyzetét. **Tehát a költségmegtérülés vizsgálatra került a tározás és duzzasztás szolgáltatásokra is a felsorolt a) - c) esetekben.**

1.1.4. A szolgáltatások értelmezése a Keretirányelv és egyéb EU joganyagok alapján

A Keretirányelv szó szerinti előírása tehát minden tevékenység, ami a 2. cikk (38) pontba tartozik vízszolgáltatásnak tekintendő. Ez magában foglalja az alábbiakat:

- a) a közüzemi (háztartási, ipari, mezőgazdaság) vízellátás és szennyvízelvezetés-tisztítás;
- b) a mezőgazdasági vízszolgáltatások (öntözés, halastó);
- c) az ipari saját kutas vízszolgáltatás;
- d) a közvetlen élővízbe bocsátás;
- e) belvízelvezetés (mint vízkivétel felszíni vízből);
- f) tározás, duzzasztás bármilyen célból (ivóvíz, öntözés, hajózás, árvíz, vízienergia-termelés, ökológiai célú).

Tehát még a Keretirányelv szó szerinti értelmezése esetén sem minősül általában vízszolgáltatásnak a hajózás, vagy az árvízvédelem csak annyiban, amennyiben duzzasztást és/vagy tározást igényel. Ez a felfogás olyan tágan értelmezi a vízszolgáltatások fogalmát, megkövetelné a hagyományosan közösségi szolgáltatások vonatkozásában is (pl. árvízvédelem) a teljes (beleértve a pénzügyi költségmegtérülést) érvényesítését. A WATECO útmutató szerinti értelmezés lehetővé teszi valamelyest a vízszolgáltatások körének szűkítését a jelentős hatású vízhasználatokra, és ajánlja a terhelések/igénybevételek/hatások figyelembevételét a besorolás elvégzésekor.

Azonban a Keretirányelv ilyen tág értelmezése nincs összhangban a szolgáltatások általánosan követett EU-s és nemzetközi definíciójával (EU szolgáltatási irányelv). E szerint szolgáltatás az, amelyik:

- gazdasági tevékenység
- van szolgáltató
- szerződéses kapcsolatban állnak a meghatározható számú fogyasztóval
- a fogyasztók díjat fizetnek

A magyar álláspont szerint kétféle szolgáltatást lehet megkülönböztetni Keretirányelv szempontjából:

- **Nem gazdasági, közösségi szolgáltatások**, amelynél nem lehatárolhatók a fogyasztók, nincs a szolgáltatónak szerződéses kapcsolata a kedvezményezettel. **E tevékenységekre természetükből adódóan nem lehet alkalmasak a teljes költségmegtérülés elvének érvényesítésére.** E közösségi szolgáltatások indikatív listája a következő:
 - Árvízvédekezés
 - Vízvédelem
 - Belvízvédekezés, belvízgazdálkodás (általában)
 - Folyó- és tószabályozás
 - Rekreáció
 - Vízelosztás és vízkormányzás

A vízszolgáltatások, amelyeknél meghatározható szolgáltató szerződéses kapcsolatban áll a fogyasztókkal és a szolgáltatásért díjat fizetnek. E szolgáltatásoknál a teljes költségmegtérülés érvényesítése szükséges és kívánatos. E közösségi szolgáltatások indikatív listája a következő:

- Ivó- és ipari vízellátás
- Szennyvízelvezetés és tisztítás
- Mezőgazdasági vízszolgáltatások (öntözés, halastavak)
- Vízienergia termelés

Természetesen a valóságban vannak többcélú rendszerek (pl. mezőgazdasági öntözésre és belvízelvezetésre is használt csatornák), ahol költségmegtérülés érvényesítése ott és olyan mértékben lehetséges, ahol mérhető mezőgazdasági vízszolgáltatás kapcsolódik a rendszerhez (ennek mértéke pl. a csatorna használata öntözési célra).

Ez a megkülönböztetés véleményünk szerint nem jelenti azt, hogy a közösségi szolgáltatások egy részét nem lehet megfizettetni az érintettekkel, nem kell törekedni az önfinanszírozás növelésére (pl. belvízvédekezés, társulati hozzájárulás), vagy a környezeti, erőforrás költségek figyelembe vételére a döntések során és gazdasági ösztönzőket, környezeti adókat, díjakat alkalmazni a VKI céljainak megvalósítására. Azonban azt jelenti, hogy a teljes költségmegtérülés elvét közvetlen módon nem lehet érvényesíteni.

2. A TELJES KÖLTSÉGMEGTÉRÜLÉS ELVÉNEK FIGYELEMBEVÉTELE (A VKI SZÖVEGE ALAPJÁN)

A VKI a költség megtérülés elvének figyelembevételét rögzíti és célja a vízzel, mint erőforrással való gazdálkodás ésszerűsítése, a pazarlás csökkentése.

A víz közgazdasági költségeinek fő tényezői:

- pénzügyi költségelemek (beruházás illetve pótlás, fenntartás, működés), a támogatások hatása kiszűrendő;
- környezeti költségek (extern költségek: környezeti károk, nem árazott jóléti értékelemek) nagy bizonytalansággal becsülhető illetve monetarizálható;
- készletköltségek: egy szűkös erőforrás lehetőségköltsége, akkor pozitív, ha a jelenben illetve belátható jövőben létezik hatékonyabb, azaz jövedelmezőbb vízhasználati alternatíva, de az a jelenlegi használat miatt ez elmarad.

Bizonytalanul becsülhető, főleg, mivel nem világos, mekkora lehet az ilyen alternatív használatok összessége.

A Víz Keretirányelv a vízi szolgáltatások költségeinek megtérülését helyezi a díjképzés középpontjába, amely a környezeti és készletköltségek díjba való integrálását is jelenti. E megközelítés értelmében, a jövőben a környezetvédelmi és erőforrás megőrzési követelmények a pénzügyi szempontok mellett nagyobb hangsúlyt kapnak.

A VKI 9. cikke rendelkezik a vízszolgáltatások költségeinek megtérülésével a következők szerint:

„1. A tagállamok figyelembe veszik a vízi szolgáltatások költségei megtérülésének elvét, beleértve a környezeti és a vízkészletek védelmével összefüggő költségeket is, tekintetbe véve a III. melléklet szerint végzett gazdasági elemzést, és különösen a szennyező fizet elvet.

A tagállamok 2010-re biztosítják, hogy

- a vízzel kapcsolatos árpolitika a készletek hatékony használatára ösztönözze a vízhasználókat, és ezen keresztül járuljon hozzá ezen irányelv környezeti célkitűzéseinek teljesüléséhez,*
- a különböző vízhasználatok megfelelő hozzájárulását a vízi szolgáltatások költségeinek megtérítéséhez, legalább ipari, mezőgazdasági és háztartási bontásban, a III. melléklet szerint végzett gazdasági elemzés alapján, és figyelembe véve a szennyező fizet elvet.*

A tagállamok ennek során tekintettel lehetnek a költség visszatérítés társadalmi, környezeti és gazdasági hatásaira, továbbá az érintett régió vagy régiók földrajzi és éghajlati jellemzőire.

2. A tagállamok a vízgyűjtő gazdálkodási tervekben ismertetik az 1. bekezdés érvényre juttatása érdekében tervezett lépéseket, amelyek hozzájárulnak ezen irányelv célkitűzéseinek eléréséhez, továbbá a különböző vízhasználók részesedését a vízi szolgáltatások költségeinek megtérülésében.

3. Az ebben a cikkben foglaltak nem akadályozhatják az irányelv célkitűzéseinek elérése érdekében tett megelőző vagy helyreállító intézkedések finanszírozását.

4. A tagállamok akkor nem sértik meg ezt az irányelvet azzal, hogy úgy döntenek, hogy a fennálló gyakorlattal összhangban nem alkalmazzák egy adott vízhasználatra az 1. bekezdés második mondatának rendelkezéseit, és emiatt a 2. bekezdés rendelkezéseit sem, ha ez nem veszélyezteti az irányelv célkitűzéseinek teljesítését. A vízgyűjtő gazdálkodási tervekben a tagállamok ismertetik azokat az okokat, amelyek miatt nem alkalmazzák teljes körűen az 1. bekezdés második mondatát.”³

Itthon több tanulmányban, illetve a VKI-val kapcsolatos kommunikációban gyakran az eredeti VKI megfogalmazásnál szigorúbb elvárásokat fogalmaztak meg: így például: 2010-re **kell** vezetni a teljes költség megtérülésnek megfelelő vízárakat, vagy VKI által **előírt** teljes költségmegtérülés, vagy a teljes költségmegtérülés

³ Az Európai Parlament és a Tanács 2000. október 23-i 2000/60/EK irányelve 9. cikk.

elvének **kötelező** alkalmazása. Ezzel szemben a valóság az, hogy a VKI mintegy öt különböző mérlegelési lehetőséget hagy a konkrét pragmatikus megoldások bevezetésére. A magyarországi javaslatokat ezek ismeretében lehet megfogalmazni.

- Egyrészt azt mondja, hogy **figyelembe kell venni** (nem kell feltétlenül minden vonatkozásban alkalmazni) a költség megtérülés elvét a konkrét árpolitika kialakításánál.
- Ugyanakkor a VKI megengedi a bevezetés és alkalmazás **helyi társadalmi, környezeti, gazdasági körülményeinek** figyelembevételét (lásd 9. cikk, 1 bekezdés utolsó mondat).
- Nem javasolja a VKI a teljes költség-megtérülés olyan alkalmazását, amely **veszélyezteteti a szükséges intézkedések finanszírozását, finanszírozhatóságát** (3. bek.).
- További mérlegelési lehetőség (4. bek.) elvileg – komoly indoklás mellett - alkalmat adhat a teljes megtérülés elvének mellőzésére bizonyos esetekben. Ez a lehetőség akkor áll fenn, ha a teljes költség megtérülés elvének alkalmazása **veszélyeztetné az irányelv célkitűzéseinek elérését**.
- A különböző vízhasználatok **megfelelő** módon kell, hogy hozzájáruljanak a vízi szolgáltatások költségeinek megtérüléséhez (1. cikkely 1. bek).

A fentiekből következik, hogy a VKI 2010-re nem a 9. cikkben leírt árpolitika bevezetéséről rendelkezik, hanem arról, hogy arra az időpontra kell kidolgozni a hatékony árpolitikát. Ez az jelenti, hogy 2010-re világos, évekre felosztott tervvel kell rendelkezni, hogy az egyes használók milyen ütemezésben fogják viselni az általuk igénybe vett vízszolgáltatások után a teljes költséget. Transzparens módon kell megjeleníteni a különböző támogatásokat. Az ütemterv a vízgyűjtő-gazdálkodási terv része. Az ütemterv összeállításakor figyelembe veendő az egyes társadalmi csoportok és gazdasági szereplők teherviselő képessége.

A vízár-politikának a VKI szerint számos kritériumnak kell megfelelnie:

- a *költségmegtérülés elvét figyelembe kell venni* (azaz nem kell a teljes költség-megtérülést feltétlenül biztosítani, de meg kell becsülni a megtérülés jelenlegi szintjét, továbbá programmal kell rendelkezni a megtérülés javítására).
- a *szennyező fizet elv* betartása, vagyis az okozott szennyezésért annak felelőse fizessen, és ne történjen keresztfinanszírozás.
- *ösztönző hatás* (2010-re elérendő): a vízár szintje és a vízár képzésének módja olyan legyen, ami ösztönöz a VKI környezeti céljainak elérésére, vagyis a hatékony és takarékos vízhasználatra (itt nem költséghatékonyságról van szó, hanem szélesebb értelemben arról is, hogy milyen szintű legyen a vízhasználat, általában elfogadják, hogy a VKI alapvető környezeti céljai ennek megfelelőek, de a kivételek körében mérsékeltebbek a célok)
- a *társadalmi-gazdasági hatás* (az alternatív használatok lehetőségeinek módosulása miatt) jelentős lehet, az esetleges „aránytalanság” az egyes (szak)ágazatok ellehetetlenülését, a piacról való kiszorulását is jelentheti.

3. A MÁR BEVEZETETT INTÉZKEDÉSEK

3.1. Ármegállapítás

Az árak megállapításáról szóló 1990. évi. LXXXVII. törvényt módosító 1993. évi CXV. törvénnyel az ivóvíz- és csatornaszolgáltatás ármegállapítói jogköre is decentralizálásra került. A törvény értelmében az önkormányzati tulajdonú víziközművek esetében a tulajdonos települési önkormányzat képviselőtestülete, állami tulajdonlás esetén pedig a mindenkori „vízügyi miniszter” – a pénzügyminiszterrel egyetértésben – az ármegállapító.

Az árak megállapításáról szóló törvény hatósági ármegállapításról szóló fejezete a legmagasabb ár megállapításának szabályairól a következőképpen rendelkezik:

"A legmagasabb árat „... úgy kell megállapítani, hogy a hatékonyan működő vállalkozó ráfordításaira és a működéséhez szükséges nyereségre fedezetet biztosítson ..."

A törvény indoklása szerint a hatósági ár megállapítójának felelőssége, hogy nem állapíthat meg olyan árat, mely a **normális működést veszélyezteti**, és az is, hogy a hatósági árban **nem ismerheti el a nem hatékony működésből adódóan felmerülő ráfordításokat**.

A VKI szempontjából a lényeg, hogy elvileg az árhatóságnak a pénzügyi költség-megtérülés elvét érvényesíteni kell.

3.2. Környezeti és készlet költségek megfizettetése

Magyarországon két olyan eszköz is működik, amelyek VKI céljainak elérését, illetve a környezeti költségek (részbeni) internalizálását segítik elő. Ezek a környezetterhelési díj és a szennyvízbírság (csatornabírság). A készletköltsége részbeni megfizettetését és a vízkészletek optimális hasznosítási szerkezetének kialakítását is szolgáló közgazdasági szabályozó eszköz a vízkészlet-járulék.

4. A KÖLTSÉGMEGTÉRÜLÉS ÉRTÉKELÉSE

4.1. Vízellátás, szennyvízelvezetés

A VKI2 projekt keretében bemutatta a közüzemi ivóvízellátás, szennyvízelvezetési, tisztítás és a mezőgazdasági vízszolgáltatás vonatkozásában a pénzügyi költségmegtérülési ráták alakulását és minden tevékenységre a külső (környezeti, készletköltségek) megfizettetésének (környezetterhelési díjak, vízkészletjárulék, bírságok) helyzetét is. Itt röviden közöljük a fontosabb eredményeket:

1. táblázat: **Költségmegtérülési ráták becsült alakulása ország összesen, 2005., %**

Megnevezés	Ivóvíz	Szennyvíz
Pénzügyi megtérülési ráta⁴	98,5	99,9
Pénzügyi megtérülési ráta, lakosság ⁵	96,2	94,0
Pénzügyi megtérülési ráta, közület ⁶	104,3	110,6
Teljes megtérülési ráta⁷	79,2	66,7
Teljes megtérülési ráta, lakosság ⁸	77,3	63,1
Teljes megtérülési ráta, közület ⁹	83,6	73,2

A víziközmű szolgáltatások vonatkozásában a projekt keretében végrehajtott felmérés adatait kiindulásként használva, a kialakított számítási modell segítségével megbecsültük a várható költségnövekedés és díjnövekedés átlagos alakulását. Több mutatót számszerűsítettünk. Figyelembe vettük a jelenlegi rendszerek indokolt költségeit és fejlesztések miatti többletköltségeket is. A fejlesztések alatt az ún. alapintézkedéseket, azaz az ivóvízminőség-javító program 2009-ig megvalósítandó fejlesztéseit, a 2015-ig megvalósítandó szennyvízprogram beruházásait, illetve az utolsó mutatónál a szennyvíztisztítás vonatkozásában kiegészítő intézkedéseket is értjük.

2. táblázat: **Prognosztizált díj növekedése a jelenlegi díjak %-ban**

Megnevezés	Ivóvíz	Szennyvíz
Jelenlegi rendszerek indokolt költségeit fedező díjak, Lakosság	23	38
Jelenlegi rendszerek indokolt költségeit fedező díjak, Közület	14	20
Alapintézkedések miatti többletköltségeket is fedező díjak, Lakosság	38	78
Alapintézkedések miatti többletköltségeket is fedező díjak, Közület	28	55
Kiegészítő intézkedések miatti többletköltségeket is fedező díjak, Lakosság		82
Kiegészítő intézkedések miatti többletköltségeket is fedező díjak, Közület		59

Amennyiben a díjak a fenti táblázat szerint növekednének, akkor a jövőbeni rendszerek pénzügyi költségmegtérülése is 100%-ban biztosított lenne. Sőt a pénzügyi költségmegtérülésen kívül a teljes költség-megtérülés elve is érvényesül, hiszen a szennyezés-csökkentés költségét fedezi az ár, sőt még a vízterhelési díjat is.

⁴ Értékesítés nettó árbevétele / Üzemi ráfordítások

⁵ Értékesítés nettó árbevétele_{Lakosság} + Áthárított környezetterhelési díj_{Lakosság} / Üzemi ráfordítások_{Lakosság}

⁶ Értékesítés nettó árbevétele_{Közület} + Áthárított környezetterhelési díj_{Közület} / Üzemi ráfordítások_{Közület}

⁷ Értékesítés nettó árbevétele / (Üzemi ráfordítások + Elmaradt költségek (amik: Elmaradt pótlások amortizációja + Elmaradt üzemeltetési és karbantartási költség + Egyéb pótlások amortizációja) + Jó állapot költség (ami az ivóvízminőség-javító program, ill. a szennyvízprogram költsége)

⁸ Értékesítés nettó árbevétele_{Lakosság} + Áthárított környezetterhelési díj_{Lakosság} / Üzemi ráfordítások_{Lakosság} + Elmaradt költségek_{Lakosság} + Jó állapot költség_{Lakosság} (azaz az összes elmaradt költség és jó állapot költség ivóvíznél: szolgáltatott vízmennyiség, szennyvíznél: kiszámlázott szennyvízmennyiség alapján lakosságra eső része)

⁹ Értékesítés nettó árbevétele_{Közület} + Áthárított környezetterhelési díj_{Közület} / Üzemi ráfordítások_{Közület} + Elmaradt költségek_{Közület} + Jó állapot költség_{Közület} (azaz az összes elmaradt költség és jó állapot költség ivóvíznél: szolgáltatott vízmennyiség, szennyvíznél: kiszámlázott szennyvízmennyiség alapján közületre eső része)

A lakossági díjak megfizethetőségi elemzését a nemzetközi és hazai gyakorlatnak megfelelően a közüzemi vízszolgáltatásokra fordított kiadások és a nettó háztartási jövedelmek aránya alapján végeztük. Magyarország vonatkozásában a megfizethetőségi ráta felső korlátjának a 2,5-3,5%-ot tekintik. Feltételeztük, hogy a nettó jövedelmek 2010-ben a 2005-ös szintnek felelnek meg és attól kezdve évi 2%-os növekedés mutatkozik. Mivel a fejlesztések egy részét 2010-ig más részét 2015-ig kell megvalósítani, erre a két évre számítottuk ki a megfizethetőségi mutatókat.

Az eredmények azt mutatják, hogy a fejlesztésekkel is számoló mutatók esetében 2015-ben még az átlagos fogyasztás esetén is (a magas fogyasztásnál még inkább) a mutató több régióban meghaladja a 3,5%-os küszöbértéket (Dél-Dunántúl, Észak-Magyarország, Észak- és Dél- Alföld). Ugyanakkor minden fogyasztási kategóriában a kistérségi minimális jövedelmű és a legszegényebb jövedelmi tizedbe tartozók messze túllépik ezt a küszöböt. Kistérségi minimumnál 5% körüli, a legszegényebb háztartásoknál 8-11% körüli az érték.

4.2. Mezőgazdasági vízszolgáltatás

A mezőgazdasági vízhasználat szempontjából domináns halastavi (60 %-ot kissé meghaladó) és öntözési (30 %-ot megközelítő) célú vízigények – a saját kutas megoldástól, illetve az önellátás egyéb formáitól eltekintve – főműveken keresztül, vagy azok nélkül történő kielégítése az állami tulajdonú vizekre és vízi létesítményekre alapozódik, s a vízügyi igazgatási szervezetek egyike a KÖVIZIG, vagy a vízi társulat közvetítésével realizálódik. A két szervezet ezen tevékenysége a VKI szerinti vízszolgáltatásnak minősül. E szolgáltatások a jogszabályi előírásokból következően szorosan összekapcsolódnak e szervezetek mezőgazdasági célú vízkárelhárítási feladataival ugyanis a kizárólag öntözési célú csatornáktól, szivattyútelepektől eltekintve az érintett vízfolyások és vízi létesítmények, műszaki berendezések a mezőgazdasági célú vízgazdálkodás vízhasznosítási célja mellett a vízkárelhárítást is szolgálják, s a kezelt, illetve üzemeltetett vizek, vízi létesítmények jelentős része csak víz-kárelhárítási funkciókat tölt be.

A KÖVIZIG-ek vízszolgáltató tevékenysége esetén a megfelelő elszámolási rendszer hiányában a költségmegtérülés rendkívül nagy bizonytalansággal ítélné meg. A mezőgazdasági vízszolgáltatás pénzügyi megtérülési aránya az üzemelési és fenntartási költségek vonatkozásában, a KÖVIZIG-ek esetében 65% és 80 % közé tehető. A beruházások, beleértve a pótlásokat és rekonstrukciókat teljes egészében állami forrásokból valósulnak meg.

A társulatoknál a mezőgazdasági vízszolgáltatás pénzügyi költségeinek megtérülése már ma is szinte teljes mértékben biztosítottnak tekinthető, mivel az érdekeltségi hozzájárulások az alapfeladat megoldását szolgálják, a mezőgazdasági vízszolgáltatás támogatottsága minimális és a fejlesztésekhez kapcsolódik, a társulat kiegyensúlyozott gazdálkodása ezért csak a szolgáltatás költségéhez igazodó díjak alkalmazása esetén valósulhat meg.

5. KÖRNYEZETI ÉS KÉSZLETKÖLTSÉGEK MEGFIZETTETÉSE

Az ágazatok összesített internalizált külső költségeinek (VTD, VKJ, szennyvíz- és csatornabírság) nagyságát 2005-ben a következő táblázat mutatja be.

3. táblázat:Külső költségek ágazatonként és annak az eredménymutatókhoz viszonyított aránya 2005-ben ezer Ft

	Nettó VTD kötelezettség	Szennyvízbírság	Csatornabírság	VKJ	Összesen	Összes külső költség aránya a nettó árbevétel-hez, %	Összes külső költség aránya az adózott eredmény-hez, %
Mező-, vad-, erdőgazdálkodás	1 155	36 108	1 965	971 295	1 010 523	0,0900	2,4300
Halászat	936	557	0	78 991	80 484	1,0000	107,7600
Ipar, víziközmű nélkül	165 725	34 393	253 804	8 035 375	8 489 297	0,0400	0,6000
Építőipar	6 031	0	0	9 510	15 541	0,0005	0,0153
Szolgáltatások (G-Q)	35 739	1 784	14 633	603 615	655 771	0,0024	0,0326
Víziközművek	1 695 289	861 775	1 173	2 790 427	5 348 664	2,3900	41,7200
Összesen	1 904 875	934 617	271 575	12 489 214	15 600 281	0,0100	0,1400

A környezeti költségek súlya az árbevételhez, illetve a nyereséghez képest ténylegesen a közvetlenül és közvetetten viselt költségek összege alapján a mezőgazdaság, halászat esetén jelentősebb. Ez változott 2005 óta a VKJ fizetés kötelezettségének megszűnése miatt. Az ipar terhelése az adózott nyereséghez képest közelíti az 1 %-ot, bár jelentős különbségek húzódnak meg az egyes ágazatok között. A viszonylag kisebb nyereségesség miatt elsősorban az élelmiszeripar terhelése a legnagyobb. A másik leginkább érintett iparág a vegyipar, amely azonban igen jó jövedelmezőséggel termel.